

19 DE NOVEMBRE DE 1933: LES PRIMERES ELECCIONS GENERALS A ESPANYA EN LES QUE LES DONES PODEN VOTAR

- LA SEGONA REPÚBLICA ESPANYOLA (1931-1939) FA EFECTIU EL CONCEPTE
"SUFRAGI UNIVERSAL"-

Cua per votar a les eleccions de diputats a les Corts de la República de 1933,
Barcelona. 19 de novembre de 1933

Autor: Josep Maria Sagarra i Plana. [ANC1-585-N-1954](#)

Descripció

Fotografia d'una cua per exercir el vot a les eleccions de diputats a les Corts de la República de 1933, a un col·legi electoral del centre de Barcelona. Hi apareixen homes i dones de diferents edats, entre els quals destaca, centrada a la imatge, una dona d'edat avançada que ocupa el seu lloc a la cua asseguda, atraient l'atenció de les persones que té al voltant.

Interès del document

És un testimoni fotogràfic de les primeres eleccions per sufragi universal que es van celebrar a Espanya.

En la composició variada de la cua per votar (homes, dones, gent gran, jove, gent ben vestida, d'altra de manera més senzilla...), podem observar el significat de sufragi universal, en el qual qualsevol persona adulta, sense consideracions de cap altre tipus (gènere, nivell econòmic, classe social, educació...), pot exercir el seu dret a vot per escollir els seus representants i administradors públics.

La imatge testimonia un dels avenços més importants que, entre d'altres reformes, va poder dur a terme la República abans de ser abatuda pel feixisme.

Context

L'adveniment de la República, un règim democràtic anhelat des de feia dècades per àmplies capes de la població, va propiciar un augment de la participació política de la ciutadania. En aquest sentit, el paper de les dones també va créixer notablement a través d'organitzacions socials i polítiques, malgrat que encara no podien exercir el seu dret a vot. El vot femení, però, no es va aprovar d'immediat en proclamar-se la República el 14 d'abril de 1931, sinó que es va haver de superar oposicions, debats i resistències de diferents tipus per què les dones poguessin assolir aquest dret.

La primer mesura a destacar va ser un decret de maig de 1931 que permetia que les dones fossin elegibles en les llistes de candidats dels partits. Malgrat que encara no podien votar, al menys es propiciava així l'entrada d'unes poques dones a les Corts per defensar, des de posicionaments polítics diferents, els seus drets.

Clara Campoamor, del Partit Republicà Radical (PRR), va ser la diputada més significada en la defensa del sufragi femení. Victoria Kent, del Partit Republicà Radical Socialista (PRRS), va ser la segona diputada que va participar en el debat i es va mostrar partidària d'atorgar el sufragi de forma gradual o condicionada, primer en eleccions municipals abans que generals. Margarita Nelken, del Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE), per problemes amb els papers que li concedien la nacionalitat, no va poder prendre possessió del seu escó fins després del debat a les Corts del sufragi femení. A Catalunya, les sufragistes més destacades van ser Carme Karr i Francesca Bonnemaison, juntament amb altres figures com la periodista Rosa Maria Arquimbau i Cardil, militant d'Esquerra Republicana de Catalunya.

La segona mesura important va ser l'aprovació de la Constitució republicana, debatuda el 14 de juliol de 1931, presentada el 18 d'agost i promulgada el 9 de desembre. Clara Campoamor va formar part de la comissió redactora de la constitució. Cal destacar, però, que cap dels partits que s'havia presentat a les eleccions a Corts constituents del

28 de juny de 1931 havia incorporat al seu programa la qüestió del vot femení. Malgrat tot, la pressió exercida per algunes dones i alguns homes, en un context de construcció d'un sistema democràtic, van propiciar que es fixés en la constitució la igualtat jurídica entre homes i dones i que s'establís el sufragi universal, establert en l'article 36: *“los ciudadanos de uno y otro sexo, mayores de 23 años, tendrán los mismos derechos electorales, conforme determinen las leyes”*. Faltava la llei que determinés aquests drets electorals.

El debat parlamentari entorn la llei electoral es va produir entre el 30 de setembre i l'1 d'octubre del 31. La majoria de diputats del Partit Republicà Radical, el Partit Republicà Radical Socialista i Acció Republicana (AC), van rebutjar la concessió del vot femení, mentre que s'hi van mostrar a favor la majoria dels socialistes, dels diputats catalanistes, alguns republicans i els conservadors de la Lliga Regionalista i del Partit Agrari. Aquests posicionaments derivaven del supòsits, d'uns i altres, que el vot femení era, de natural, més conservador i que estava més mediatitzat per l'Església. Uns i altres patien contradiccions entre els seus ideals polítics i el que veien com una conveniència o inconveniència política. S'ha de tenir en compte que, després de segles de marginació de les dones en l'àmbit de la cultura, l'ensenyament i el món laboral, dones i homes no estaven en igualtat de condicions i aquest va ser també un dels arguments emprats per negar el dret a vot de les dones. En aquest context, és il·lustrativa la reflexió expressada per Lluís Companys: *“però és que l'home la té aquesta preparació política i aquest grau de cultura que caldria exigir per donar vot a la dona? En un país on tenen vot els analfabets, no hi ha cap raó perquè la dona, culta o analfabeta, no tingui els mateixos drets que aquells.”*

Finalment, es va portar el text a votació. Hi van participar un 60% de diputats, és a dir que es va donar un nivell d'abstenció elevat, i el resultat va ser de 161 vots a favor i 121 en contra, just, però aprovat. Aleshores, tots els partits van córrer a crear o reforçar les seves seccions femenines.

Tot i l'aprovació de la constitució que havia inclòs aquest dret però, els temors i recels vers el vot femení per part del govern de la Generalitat, presidit per Francesc Macià, d'ERC, i de l'Estat central, presidit per Manuel Azaña, d'AC, van fer-se evidents quan, per manca de voluntat, el cens no va estar llest ni en les eleccions municipals ni en les parcials a Corts per renovar alguns diputats, que s'havien de celebrar a finals de 1932. En un bon nombre de municipis espanyols, però, les eleccions municipals del 14 d'abril de 1931 es van haver de repetir el 23 d'abril del 33 pel fet d'haver-se presentat una sola candidatura. En aquests casos, van poder votar per primer cop les dones dels municipis en qüestió.

A Espanya, els enfrontaments precedents, centrats sobretot entorn la reforma agrària, l'Estatut d'autonomia de Catalunya i la laïcització de l'Estat (amb lleis com la del divorci o la dissolució de la Companyia de Jesús), van ocasionar que un govern de concentració dissolgués les corts i convoqués eleccions generals pel novembre del 33. Seria aquesta l'ocasió en la que més de 6 milions de dones van poder votar.

A les llistes catalanes hi havia cinc candidates del Partit Comunista Català, dos pel Front Obrer-Bloc Obrer i Camperol, una d'Esquerra Republicana de Catalunya, una d'Unió, una pel Front d'Extremes Esquerres i una pel Partit Republicà Radical. La Lliga, per la seva banda, no va presentar cap candidata, demostrant-se la conveniència del seu posicionament respecte el sufragi femení. Dels 54 escons, cap dona va sortir escollida. Van guanyar les candidatures de dretes.

Amb tot, la República havia reconegut el vot de les dones i, fins a ser tombada pel feixisme, desplegaria tot un seguit de lleis de caràcter social que afectaven especialment a les dones: s'havia establert el divorci, l'anul·lació del delictes d'adulteri aplicat només a les dones, responsabilitats legals dels pares vers els fills tinguts fora del matrimoni, regulació del treball femení, baixes i ajudes a la maternitat, regulació de l'avortament i dispensament d'anticonceptius. Aquestes últimes lleis, només es van poder dur a terme a Catalunya, ja en plena guerra. En el seu desplegament, va destacar la figura de Federica Montseny, líder de la CNT i ministra de Sanitat i Assistència Social, la primera ministra dona d'Europa Occidental.

Des dels contemporanis a la historiografia posterior, les interpretacions del vot femení en aquelles eleccions han estat diverses, plenes de pressupòsits i poca anàlisi contrastada. Els partits d'esquerres, majoritàriament, van culpar al sufragi femení de la victòria de les dretes, defensant que hauria estat millor un sufragi restringit. Pels conservadors, atribuint també la seva victòria a les dones, defensaven que el vot havia mostrat les seves "virtuts", de tradicional moderades, familiars i religioses. També la historiografia havia tendit a carregar aquests resultats al vot femení i l'abstencionisme anarquista. En realitat, la causa fonamental va ser la divisió dels partits reformistes republicans i la unió dels de dretes, juntament amb el desgast del govern i la seva obra reformista. A Espanya, es va trencar la unió de republicans i socialistes. A Catalunya, també es va trencar el bloc republicà: ERC per una banda i el Partit Nacionalista republicà d'Esquerres, amb Acció Catalana, per l'altra. L'orientació del vot va ser majoritàriament reformista (57%), però la Lliga va aconseguir la majoria a Barcelona ciutat, Tarragona i Lleida, usant ardits electorals (l'anomenat *panachage*) per evitar una segona volta que podria ser-li adversa marcant en, les paperetes dels electors propis, a candidats d'altres llistes, de manera que el candidat propi obtingués el 40% dels vots i les candidatures rivals el 20% necessari perquè la primera volta fos vàlida. Va tenir molt pes la victòria a Barcelona pel nombre d'escons de la ciutat.

En comparació amb les eleccions anteriors en les que només participaven homes, no hi va haver més abstencionisme, al contrari, la participació electoral va créixer. A nivell general, però, les taxes d'abstenció electoral femenina han tendit a ser superiors a la masculina degut a que han arrossegat la càrrega principal de les feines domèstiques i el seu temps disponible en la implicació en la política ha estat menor. També pel fet que els partits han tendit a ser, pràcticament, del tot masculins. En qualsevol cas, s'han analitzat les dades electorals de les eleccions del 33 i es pot concloure que, dones i homes, fos quina fos la seva residència, van participar de forma equiparable. Per

exemple, les dones van participar més en nuclis grans de població i menys en poblacions petites, com passava també amb els homes. Pel que fa l'orientació del vot, sembla que, tradicionalment, les dones han tendit a votar partits majoritaris respecte de partits més petits. Per altra banda, des de final segle XIX i les primeres dècades del XX, moltes sufragistes tenien un nivell cultural elevat i provenien de la burgesia, i sovint eren políticament més properes a partits liberal-moderats que socialistes o anarquistes. Amb el temps, aquesta tendència s'aniria diluint. A més, les dones que estaven més polititzades eren culturalment més d'esquerres, com es fa evident al observar la legislació reformista republicana que afectava més directament a les dones i quins partits les impulsaven. Per altra banda, les dones de partits i sindicats obreristes, estaven més integrades, i de feia més temps, en els seus partits i sindicats, mentre que les dones de partits conservadors, tendien a restar en seccions separades. En tot cas, en les diferents eleccions que es van dur a terme durant la República, l'orientació del vot va ser igualment similar entre homes i dones, com es demostra al comparar les eleccions constituents del 31, les autonòmiques del novembre del 32 i les generals del 33, així com aquestes darreres amb les municipals del 34 i les generals de 36, on van guanyar les candidatures d'esquerres.

En resum, en les eleccions successives al llarg del període de la República, la participació i sentit del vot no van variar substancialment, incloent les que van permetre el vot femení. Les variacions, en tot cas, van estar marcades pel context electoral, per les conjuncions o divisions de partits que es presentaven i pel desgast dels governs precedents.

Finalment, va ser el règim republicà el que, entre altres mesures socials i reformistes pioneres a nivell mundial, va aconseguir que s'aprovés el dret de vot de les dones. Per aconseguir-se, però, es van haver de superar molts obstacles.

Durant el franquisme, el dret a vot va ser eliminat per tothom, era una dictadura. La dona, a més, va tornar a ser considerada inferior a l'home, a qui quedava sotmesa. Aquesta concepció es reflectia en múltiples aspectes legislatius i culturals en els que ara no entrarem. És suficient remarcar que tota l'obra reformista republicana envers les dones va ser derogada.

Qüestions:

– Arreu del món, el sufragi femení es va anar aconseguint en diferents dates depenent del país. Fixa't en la següent llista de països: Estats Units d'Amèrica, Alemanya, Gran Bretanya, Irlanda, França, Espanya, Suïssa, Nova Zelanda, Argentina, Uruguai, Japó, Andorra, Turquia, Afganistan, i Ciutat del Vaticà.

- Ordena'ls cronològicament segons creguis que es va aconseguir abans.
- Ara, busca a Internet (pot servir [el següent enllaç](#)) quan van aconseguir el sufragi, ordena'ls cronològicament i compara-ho amb l'ordre que havies

establert. Què et sorprèn més? En quins contextos es van produir onades de concessió del sufragi universal en diferents països?

- Quins temors hi havia a la concessió del sufragi femení a Espanya? Quins arguments es donaven per oposar-s'hi?
- Busca a Internet les biografies de Clara Campoamor, Victoria Kent, Francesca Bonnemaison, Carme Karr, Rosa Maria Arquimbau i Cardil i Federica Montseny.

Per continuar indagant:

Fonts arxivístiques:

- ANC1-143-T-8 i ANC1-143-T-20: Activitat familiar. Família Verdaguer Bonnemaison. Recull d'història familiar. Entre altres, inclouen documentació de l'Institut de Cultura de la Dona, cartes familiars enviades per a Francesca Bonnemaison, una agenda, retalls de diari, "Llibre de la Noia Cristiana" (1926), un treball "Les dones i la ciutadania: L'Obra de Francesca Bonnemaison" (Dolors Marin i Silvestre, 2004) i còpia d'articles publicats per Franar (pseudònim de F. Bonnemaison). Conté també diversos diplomes d'homenatge a Francesca Bonnemaison.

- ANC1-737-T-124 correspondència entre Dolors Macià i Monserdà, familiars i amics (entrea d'altres, amb: Puig i Macià, Pilar/ Bonnemaison, Francesca/ Cadafalch i Bogunyà, Teresa/ Cadafalch, Eulàlia/ Muntadas, Pepita/ Puig i Bruguera, Joan/ Monserdà i Vidal, Dolors/ Puig i Cadafalch, Mercè/ Puig i Cadafalch, Maria Àngels/ Casajuana, Asunción/ Aleu, Margarida/ Moneva i Puyol, Joan/ Rand, Belle P Reid Hall, The American University Women's Paris Centre/ Allier, María/ Sorribas, Fernanda.

- Al Fons ANC1-1 Generalitat de Catalunya (Segona República), de les u.c. 212 a 257 hi ha documentació variada referent a les eleccions a diputats.

- Si aneu al cercador Arxius en línia (<http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat>), cerca avançada, marqueu "fotografies" a tipus de document, introduïu la paraula "eleccions" a l'apartat Descripció i amb les dates 1931-1936, us sortiran moltes fotografies de les diferents jornades electorals celebrades durant la II República a Catalunya.

Bibliografia

- Capellà, M., *Dones republicanes: testimonis de la història oculta*, Lleonard Muntaner, Palma de Mallorca: 2013.

- Fagoaga, C. i Saavedra, P., *Clara Campoamor: la sufragista española*, Madrid, 1981. Reeditat el 2006 amb moltes fotografies.

- González Vilalta, A. (Introducció i selecció de textos), *La irrupció de la dona en el catalanisme (1931-1936)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona: 2006.
- Lorenzo, A., *Dones republicanes*, CCG Edicions, Barcelona :2006.
- Martín i Berbois, J. Ll., *Ignorades però desitjades. La dona política durant les eleccions de la Segona República a Catalunya*, a Contravent, Barcelona: 2013.
- Ruiz , R., “La República de las mujeres”, a *Espacio, Tiempo y Forma, Serie V, Historia Contemporánea*, Universidad Carlos III, Madrid: 2006, pp. 171-185. <http://espacio.uned.es/fez/eserv.php?pid=bibliuned:ETFSerie5-2006-1012&dsID=Documento.pdf>
- Tavera, S., *Federica Montseny: La Indomable. Biografías y memorias*. Temas de Hoy, Madrid: 2005.
- Valcárcel, A., *El debate sobre el voto femenino en la Constitución de 1931*, Actas y estudio introductorio, Publicaciones del Congreso de los Diputados, Madrid, 2002.
- Vilanova, M., *Atles electoral de la Segona República a Catalunya. Vol 1*, “Circumscripcions, comarques i municipis”, Enciclopèdia Catalana, Barcelona: 2005.